

УДК 338.439.4: 637.1(477.46)

А.О. Яковлєва, викладач

Черкаський державний технологічний університет

Проблеми та основні напрямки ефективного виробництва молока в Черкаській області

В статті проаналізовані показники ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області. Визначені основні напрямки зниження виробничих витрат економічна ефективність виробництва, виробнича собівартість, концентрація поголів'я, концентрація обсягів виробництва, продуктивність, інтенсивний шлях розвитку

Для стабільного економічного зростання галузі молочного скотарства та забезпечення населення молочною продукцією необхідно постійно здійснювати заходи з підвищення ефективності виробництва, покращення якості продукції і зниження її собівартості. За останні роки в молокопродуктовому підкомплексі намітились позитивні зрушення: зросла частка сільськогосподарських підприємств у загальному виробництві молока, збільшується кількість великотоварних спеціалізованих формувань, підвищився рівень продуктивності корів, але рівень рентабельності виробництва молока в більшості господарств залишається низьким, а в окремих – виявляється збитковим.

Вивченню питань ефективності виробництва молока і молочної продукції в Україні присвячено багато праць провідних учених економістів-аграрників, серед яких В.Г. Андрійчук, В.Я. Амбросов, П.С.Березівський, С.В. Васильчак, П.М. Макаренко, В.Я. Мессель-Веселяк, Т.Л. Мостенська, М.К. Пархомець, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.М. Яценко та інші. Однак, надзвичайна актуальність проблеми ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах окреслює необхідність подальших досліджень.

Для ефективного виробництва молока одним з головних чинників є формування високопродуктивного стада, оскільки молочне стадо є головним засобом у виробництві молочної сировини й від його якості залежать результати виробництва господарюючих суб'єктів. Найкращий прояв генетичного потенціалу молочних корів відбувається у процесі повноцінного відгодовування й належних умов утримання, більш того, поєднання цих процесів є обов'язковою умовою для підвищення продуктивності молочного стада й, відповідно, збільшення валових надойв молока.

Ефективність виробництва молока, як правило, розглядається через призму особливостей самого виробництва. Хорунжий М.Й. відмічає, що «агропромислове виробництво має певні особливості, які не завжди піддаються регулюванню, але інколи позначаються на результатах діяльності» [3]. Так, якість кормової бази у великій мірі залежить від природних умов і являється одним з основних факторів підвищення продуктивності корів. З одного боку, нестача повноцінних кормів не тільки впливає на рівень продуктивності тварин, а й на рівень їх захворюваності, скороченню продуктивної чисельності. З іншого боку, із збільшенням продуктивної чисельності корів виникає необхідність підвищення урожайності кормових культур та підвищення родючості кормових угідь, що потребує великих капіталовкладень.

Розглядаючи витратну частину виробництва, слід зазначити, що однією з особливостей виробництва молока є повільна окупність капіталовкладень, пов'язана з біологічним розвитком тварин й процесами їх відтворення. Отриманню молока від однієї корови передують тривалий процес її відгодовування та догляду і складає близько трьох років, протягом яких виробник витрачає велику кількість коштів на використання матеріально-технічних і трудових ресурсів, що робить виробництво молока фондо- та трудомістким.

Спеціального обладнання і техніки потребує й підготовка молока до реалізації, що обумовлено властивістю самого продукту швидко псуватися. Ефективність процесів очищення сирого молока, його охолодження та транспортування забезпечується використанням молокопроводів, очищувачів, сепараторів, танків, спеціально пристосованих до харчових продуктів ємностей тощо. Капіталомісткість молочного виробництва є однією з причин низької активності господарюючих суб'єктів, особливо тих, які розвиваються не за вузькоспеціалізованим типом, а мають багатогалузеве розгалуження, що робить виробництво молока менш інвестиційно привабливим.

Особливості сільськогосподарського виробництва чинять вагомий вплив на результати діяльності сільськогосподарських підприємств, тому повинні бути враховані при визначенні ефективності їх виробництва. В залежності від мети дослідження прийнято розрізняти технологічну

(досягнутий рівень продуктивності корів і якість сировини), економічну (досягнутий рівень результативності при забезпеченні оптимальної економічності виробництва) та соціальну (досягнутий рівень добробуту людей) ефективність виробництва молока. Оскільки остання, за логікою речей, є наслідком його економічної ефективності, найсуттєвішим має бути розгляд технологічного і економічного аспектів цієї категорії.

Економічна ефективність виробництва молока характеризується системою показників, за допомогою яких можна визначити поточний стан, динаміку економічних процесів та виявити резерви її підвищення. Розглянемо ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області за рядом найчастіше вживаних в аналізі ефективності виробництва показників (табл.1).

Таблиця 1 – Динаміка показників ефективності виробництва сільськогосподарських підприємствах Черкаської області (2005-2010 рр.)

Показник	Роки					2010 р. у % до 2005 р.
	2005	2007	2008	2009	2010	
Середньорічний надій молока від однієї корови, кг	3609	4256	4248	4645	4823	134,0
Вироблено молока в середньому на одне підприємство, ц	7437,9	10043,2	10337,0	12463,9	14025,9	188,6
Витрати кормів всіх видів на 1 ц молока, ц к.од.	1,24	1,15	1,11	1,09	1,08	87,1
в т.ч. концентрованих	0,33	0,32	0,32	0,37	0,36	109,1
Витрати кормів на корову, ц, корм, од.	31,21	28,9	26,33	25,58	23,37	74,9
в т.ч. концентрованих	14,34	13,9	17,75	19,04	17,9	124,8
Собівартість 1 ц молока, грн.	84,17	126,45	164,14	166,84	234,01	278,0
Реалізовано молока в середньому на одне підприємство, ц	6391,5	8870,3	9563,5	11698,8	13149,4	205,7
Ціна реалізації 1 ц молока, грн.	108,01	161,16	184,23	181,3	273,86	253,5
Прибуток на 1 ц молока, грн.	23,83	34,71	20,09	14,46	39,85	167,2
Рівень рентабельності виробництва,%	28,2	27,5	12,2	8,7	17,0	-11,2 в.п.

За даними динаміки показників ефективності молока в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області видно, що продуктивність корів зросла на 34%. Це свідчить про підвищення рівня інтенсифікації виробництва, що підтверджується й динамікою зміни витрат кормів всіх видів на 1 ц молока та на 1 корову, які зменшились на 12,9% і більш як на 25% відповідно. Позитивним фактором можна вважати покращення якісного складу витрачених кормів, в якому частка концентрованих має тенденцію до збільшення.

Розглядаючи показники економічної ефективності виробництва молока, можна відзначити, що головною причиною зниження її рівня протягом періоду, що розглядається, стало стрімке підвищення собівартості одного центнера молока (на 178%), темпи зростання якої перевищили темпи зростання реалізаційної ціни, яка у 2010 р. збільшилась на 153,5%, порівняно з 2005 р. Прибутковість сільськогосподарських підприємств зросла більш як на 67%, однак рівень рентабельності знизився 11,2 відсоткових пункти й у 2010 році склав 17%.

Собівартість виробництва молока – один з найважливіших показників, що характеризує економічну ефективність його виробництва. Її рівень залежить від багатьох чинників, зокрема, від рівня продуктивності корів, затрат праці та її оплати на одиницю продукції, собівартості кормів і їхніх витрат на 1 ц молока [1]. Для з'ясування причин, які зумовили зріст собівартості молока в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області, вважаємо за необхідне дослідити структуру витрат на виробництво одного центнера молока (табл. 2).

З наведених даних видно, що в структурі собівартості молока найбільшу частку займають витрати на корми (47,1%) та витрати на оплату праці (18,6%). Незважаючи на те, що їх частка у собівартості 1 ц молока, порівняно з 2007 р., зменшилась на 0,9 і 3,8 відсотків відповідно, сукупні витрати за цими елементами при виробництві молока збільшились відповідно на 76,5% та 48,4%, що призвело до загального зростання собівартості молока майже на 80%. У 2010 р. собівартість 1 л молока в сільськогосподарських підприємствах у середньому становила 2,03 грн.

Також відчутним було зростання інших прямих загальновиробничих витрат (майже на 162%), в більшій мірі, за рахунок збільшення соціальних та амортизаційних відрахувань.

Таблиця 2 - Витрати на виробництво молока за елементами та їх структура

Показник					Зміни	
	2007		2010		абсолютний приріст, +/-	2010 р. у % до 2007р.
	грн.	%	грн.	%		
Прямі матеріальні витрати, всього	76,3	67,3	134,7	66,4	58,4	176,5
у тому числі:						
- корми	54,5	48,1	95,5	47,1	41,0	175,2
- нафтопродукти	6,2	5,4	9,2	4,5	3,0	148,4
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій	4,6	4,0	6,1	3,0	1,5	132,6
- решта матеріальних витрат	11,0	9,7	23,8		12,8	216,4
Прямі витрати на оплату праці	25,4	22,4	37,7	18,6	12,3	148,4
Інші прямі загальновиробничі витрати, всього	11,6	10,2	30,5	15,0	18,9	262,9
У тому числі:						
- амортизація	3,1	2,7	9,7	4,8	6,6	312,9
- відрахування на соціальні заходи	4,2	3,7	13,6	6,7	9,4	323,8
- інші прямі та загальновиробничі витрати	4,4	3,9	7,2	3,6	2,8	163,6
Виробнича собівартість 1 ц	113,3	100	202,8	100	89,5	179,0

Загальновідомо, що ефективність виробництва зростає з підвищенням його концентрації, однак концентрація має бути раціональною, оскільки надмірне укрупнення може викликати негативні наслідки, пов'язані з внутрішньогосподарською діяльністю, в результаті чого «ефект масштабу» втрачає свою дію. В.Я. Месель-Веселяк зазначає, що розміри ферм і комплексів визначаються обсягом виробництва продукції та кількістю поголів'я худоби і одночасно основним критерієм забезпечення раціональних розмірів є мінімізація приведених затрат на одиницю продукції [2].

Результати групування сільськогосподарських підприємств Черкаської області за рівнем концентрації поголів'я корів цілком підтверджують науково і практично доведену залежність: в міру підвищення рівня концентрації поголів'я корів, зростає технологічна ефективність виробництва молока і, відповідно, його валовий надій (табл. 3). Так, у 2010 р., в підприємствах з чисельністю поголів'я понад 800 голів середній рівень продуктивності корів (5220 кг) був на 49,3% вищим, ніж в підприємствах з чисельністю корів до 100. Підприємства з чисельністю поголів'я від 300 до 800 витрачали на 1 корову більше, ніж в інших групах, що свідчить про те, що ці підприємства здійснювали виробництво з вищим рівнем інтенсивності, ніж в інших. Природним є й зменшення витрат кормів в міру підвищення продуктивності корів: згідно даних таблиці, з підвищенням продуктивності з 2900 кг до 5200 кг витрати кормів на 1 ц молока скорочуються від 1,27 до 1,02 ц корм. од.

Таблиця 3 – Групування сільськогосподарських підприємств Черкаської області за чисельністю поголів'я корів у розрахунку на 1 підприємство у 2010 р.

Групи підприємств за кількістю корів на 1 підприємство, гол.	Кількість підприємств у групі, од.	Поголів'я корів на 1 підприємство, гол.	Середньорічний надій на 1 корову, кг	Витрати на корову, грн.	Вироблено молока на 1 підприємство, ц	Виробнича собівартість 1 ц молока, грн./ц	Вартість кормів у розрахунку на 1 ц молока, грн./ц	Витрачено кормів на 1 ц молока, ц к.од.	Ціна реалізації, грн./ц	Маса прибутку на 1 корову, грн.	Рівень рентабельності (збитковості), %
до 100	8	77	2908	5827,7	2262,3	220,5	69,05	1,27	215,06	1048,5	16,8
101-150	21	130	3977,8	7077,9	5053,5	218,41	93,65	1,18	265,37	1409,6	17,3
151-200	42	163	3387,5	6184,0	6163,2	216,19	83,45	1,23	262,3	1643,5	22,5
201-300	20	268	4535,4	9480,3	12721,4	218,42	97,22	1,08	283,12	2634,7	26,7
301-400	16	338	5444,6	10886,4	17848,6	207,27	87,26	1,01	273,28	2458,2	33,1
401-500	21	474	5276,0	11545,4	25010,7	217,82	109,9	1,03	278,72	2191,6	26,2
501-800	16	633	5095,2	10494,0	30093,0	216,62	111,07	1,04	276,54	2126,4	25,2
понад 800	3	1341	5220,0	8726,5	70586,9	215,4	98,67	1,02	286,19	2243,3	29,7

В міру підвищення концентрації поголів'я корів в розрахунку на одне підприємство, у 2010 р. простежувалась тенденція до підвищення маси прибутку на 1 корову, що описується лінійним рівнянням регресії ($y=1712,0+0,602x$). Розрахований на його основі коефіцієнт детермінації (0,206) свідчить про те, що від концентрації поголів'я маса прибутку на 1 корову залежала на 20,6% і ця залежність не була досить тісною. Найбільшої маси прибутку на 1 корову отримали підприємства, що утримували від 200 до 400 корів, що й відбилося на рівні рентабельності їх виробництва, який у середньому між груповому розрахунку склав 29,9% – це на 13,1 відсоткових пункти вище, ніж в підприємствах, які утримували менше ніж 100 корів.

Щодо виробничої собівартості 1 ц молока, то загальна тенденція полягала у її зниженні в міру підвищення концентрації поголів'я. Результати кореляційно-регресійного аналізу залежності виробничої собівартості 1 ц молока від рівня концентрації поголів'я корів за середньогруповими даними засвідчили, що із збільшенням поголів'я на 1 корову собівартість 1 ц молока зменшується у середньому на 0,002 грн. При цьому зв'язок між виробничою собівартістю і концентрацією поголів'я, який має обернений характер, був не надто тісним й склав 20%, а низьке значення коефіцієнта детермінації (0,04) свідчить про те, що розрахункові значення собівартості мають слабку наближеність до її фактичного рівня.

Згідно результатів кореляційно-регресійного аналізу залежності виробничої собівартості 1 ц молока від рівня концентрації поголів'я корів по підприємствах, що увійшли в групи з найменшою й найбільшою чисельністю поголів'я, а також в групі з чисельністю від 200 до 400 голів, було виявлено, що в останніх, зв'язок між виробничою собівартістю 1 ц молока та концентрацією поголів'я корів значно нижчий, ніж в підприємствах з чисельністю більше 800 корів і майже однаковий з підприємствами, які утримували менше 100 корів (табл.4).

Таблиця 4 – Результати кореляційно-регресійного аналізу залежності виробничої собівартості 1 ц молока (y) від чисельності поголів'я корів у розрахунку на 1 підприємство (x) по окремих групах

Групи підприємств за чисельністю корів на 1 підприємство	Поголів'я корів на 1 підприємство, гол.	Виробнича собівартість 1 ц молока, грн./ц	Лінійне рівняння регресії	R ²	R
Уся сукупність підприємств			$Y=192,57+0,023x$	0,38	0,618
до 100	77	220,5	$Y=156,04+0,402x$	0,11	0,334
201-300	268	218,42	$Y=283,92-0,283x$	0,061	-0,247
301-400	338	207,27	$Y=799,4-1,77x$	0,11	-0,332
понад 800	1341	215,4	$Y=43,83+0,128x$	0,47	0,688

Таким чином, ефект концентрації поголів'я починає проявлятися на підприємствах з поголів'ям корів 300 – 400 голів. Їх частка в загальній кількості підприємств, що виробляли молоко в 2010 р. склала 10,4% і на кожне з цих підприємств припадає у середньому 338 корів. При цьому показник продуктивності корів є найвищим серед підприємств інших груп і в середньому складає 5444,6 кг. На одне підприємство припадає 17848,6 ц виробленого молока, що майже у 8 разів більше, ніж на одне підприємство з поголів'ям до 100 корів, але майже на 75% менше, ніж на одне підприємство з поголів'ям більше 800 корів. Однак, показник виробничої собівартості 1 ц молока й вартості в ній кормів, порівняно з останніми, нижче на 4,0% й 3,8% відповідно. Маса прибутку на 1 корову у 2010 р. в підприємствах цієї групи склала 2458,2 грн., що на 9,6% більше, ніж у групі підприємств з поголів'ям більше 800 корів та на 12,1% і 15,6% більше, ніж у групах з поголів'ям 400-500 й 500-800 голів відповідно. Все це забезпечило підприємствам цієї групи найвищий рівень рентабельності, який склав 33,1%.

Обсяг виробництва – головний показник всієї діяльності підприємства й темпи його зростання безпосередньо впливають на величину витрат, масу прибутку і рентабельність виробництва. Результати групування підприємств за обсягом виробництва молока в Черкаській області показують, що в міру зростання концентрації виробництва збільшується маса прибутку на 1 корову та рівень рентабельності. Однак таке збільшення не є рівномірним: підприємства з обсягом виробництва молока 20000-39999 ц мають більшу масу прибутку на 1 корову, ніж підприємства з обсягом більше 40000 ц, проте, рівень рентабельності в них нижче, з причини вищих витрат на 1 корову (табл.5).

Проведений кореляційний аналіз по групах підприємств показав, що вплив рівня концентрації обсягів виробництва молока на масу прибутку на 1 корову описується функцією $y=1582,0+0,015x$, тобто із збільшенням обсягу виробництва на 1 ц маса прибутку на 1 корову збільшується на 0,015 грн. При цьому коефіцієнт кореляції (0,551) свідчить про помірно тісний зв'язок між цими ознаками, а коефіцієнт детермінації (0,304) – про те, що 30,4% загальної варіації маси прибутку на 1 корову залежить від концентрації обсягів виробництва.

Таблиця 5 – Групування сільськогосподарських підприємств Черкаської області за обсягом виробництва молока в розрахунку на 1 підприємство у 2010 р.

Групи підприємств за обсягом виробництва молока, ц	Кількість підприємств у групі	Вироблено молока у розрахунку на 1 підприємство, ц	Поголів'я корів на 1 підприємство, гол.	Продуктивність, кг	Витрати на 1 корову, грн.	Виробнича собівартість 1 ц молока, грн./ц	Маса прибутку на 1 корову, грн.	Ціна реалізації 1 ц молока, грн.	Рівень рентабельності, %
до 1999	23	751,9	79	3042,1	4664,9	221,59	428,29	225,0	11,6
2000-3999	49	3328,9	110	3226,2	6244,86	218,04	1672,28	256,24	24,5
4000-5999	35	4905,3	148	3520,2	5788,71	219,5	1411,58	254,67	21,8
6000-9999	25	8296,9	187	4158,7	8114,83	216,05	2191,01	274,47	23,7
10000-19999	11	15553,6	219	5059,7	10304,83	214,28	2037,44	270,69	24,4
20000-39999	8	27963,8	535	5612,8	11810,67	245,83	2397,35	284,1	27,3
понад 40000	3	70586,8	1340	5220,0	10478,14	215,43	2243,3	286,18	29,7

Щодо рівня рентабельності, то аналогічні розрахунки показують, що між рівнем рентабельності і концентрацією обсягів виробництва існує більш тісний зв'язок, про що свідчать розраховані коефіцієнт детермінації (0,454) й кореляції (0,674).

Зв'язок між концентрацією виробництва й показниками прибутковості залежить від рівня виробничої собівартості та ціни реалізації. Результати кореляційно-регресійного аналізу по всій сукупності підприємств показують, що між концентрацією виробництва та виробничою собівартістю 1 ц молока помірний зв'язок, а між ціною його реалізації доволі тісний, про що свідчать розраховані коефіцієнти кореляції - 0,541 й 0,706 відповідно. Коефіцієнти детермінації свідчать про те, що від концентрації обсягів виробництва залежать 29,3% загальної варіації виробничої собівартості 1 ц молока і 49,8% ціни реалізації. Таким чином, проведений аналіз ще раз підтверджує те, що концентрація виробництва має позитивний вплив на прибутковість підприємств: господарства з більшими обсягами виробництва здійснюють його з нижчим рівнем витрат; зростання рівня концентрації обсягів виробництва веде до підвищення ціни реалізації молока, що зумовлене вищою якістю продукту й зацікавленістю переробних підприємств в закупівлі необхідних його обсягів у найменшій кількості підприємств.

Аргументи науковців на користь великотоварного виробництва є доволі вагомими. З підвищенням рівня концентрації виробництва зменшуються витрати на одиницю продукції за рахунок економії умовно-постійних витрат. З огляду на вищу якість виробленого молока, ціна реалізації у великих за розмірами підприємств вища, ніж у дрібних. Великотоварні підприємства в змозі впроваджувати інноваційні технології, що сприяє підвищенню продуктивності праці і якості виробленого молока. Приведена нами порівняльна характеристика трьох підприємств Черкаської області з високою концентрацією поголів'я й виробництва молока показує, що надмірна концентрація обсягів виробництва в ПСП «Плешкани» викликала зріст виробничої собівартості 1 ц молока, хоча, рівень витрат на 1 корову помітно нижчий за аналогічний показник в інших наведених підприємствах. Рівень реалізаційної ціни не забезпечив підприємству прибуток в період 2008-2010 рр., в результаті чого виробництво виявилось нерентабельним (табл.6). За загальновідомих обставин, що склались в агропромисловому комплексі країни й економічній ситуації в цілому, сільськогосподарські підприємства не в змозі значно впливати на рівень реалізаційних цін і навіть за високої якості молока ціна реалізації обмежена закупівельною ціною переробних підприємств, що, в свою чергу, продиктована купівельною спроможністю населення. Тому, єдине, на що може впливати підприємство це рівень витрат, зменшення яких досягається шляхом раціонального розподілення ресурсів й ефективного їх використання.

Таблиця 6 - Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах з високою концентрацією поголів'я корів й виробництва молока в Черкаській області

Підприємства	Роки	Поголів'я, гол.	Продуктивність	Вироблено молока, ц	Виробнича собівартість 1 ц молока, грн.	Витрати на 1 корову, грн.	Ціна реалізації, грн./ц	Прибуток на 1 корову, грн.	Рівень рентабельності, %
ДСП «Агрокомплекс»	2007	480	7086	34012,8	117,2	3968,1	191,8	2862,7	31,4
	2008	1041	4123	42920,4	129,2	6383,6	167,6	734,8	11,1
	2009	840	4835	40614,0	177,2	8518,2	171,9	-1401,8	-15,4
	2010	920	5113	47039,6	216,5	11068,5	281,5	2781,5	25,6
ПСП «Плешкані»	2007	1262	5259	66368,0	80,5	4683,8	158,3	3421,6	79,8
	2008	1473	4881	71897,1	181,5	6254,6	182,82	-517,3	-5,8
	2009	1796	4818	86531,3	192,3	6918,7	189,7	-738,9	-8,2
	2010	1903	5435	103428,0	290,37	9957,96	280,0	-1804,1	-11,4
ДП «Ілліч-Агро Умань»	2007	1028	4561	46887,1	118,9	5552,4	157,5	6451,2	25,3
	2008	1122	4762	53429,6	147,2	7155,8	191,1	1738,9	27,0
	2009	1121	5343	59895,0	144,8	7906,6	201,5	2191,3	28,7
	2010	1199	5112	61292,9	161,36	10423,0	297,1	5752,4	74,8

Отже, згідно проведеного аналізу ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області можна зазначити, що для підвищення її рівня, в першу чергу, необхідно вжити заходи щодо зменшення матеріально-грошових витрат на виробництво одиниці продукції. Для цього, за активною участю держави, необхідно здійснювати заходи з поглиблення спеціалізації й концентрації виробництва до раціональних розмірів, які для кожного підприємства мають відповідати економічним і природним умовам господарювання й забезпечувати прибутковість для розширеного виробництва. Підвищення рівня продуктивності корів - головний фактор інтенсифікації молочного скотарства, що веде до зменшення витрат кормів на 1 ц молока, сприяє зниженню питомих витрат на корми, оплату праці й, як наслідок, зниженню виробничої собівартості продукції. Головним напрямком підвищення продуктивності корів має бути цілеспрямована селекційно-плеємінна робота з використанням сучасних методів, спрямована на створення високопродуктивних корів, максимально пристосованих до найменш затратних технологій виробництва молока. Широке впровадження голштинської породи корів значно підвищить продуктивний потенціал стада, проте її утримання вимагатиме чіткої організації виробничих процесів та належного кормового забезпечення, оскільки тварини з ознакою цієї породи вибагливі до зовнішніх умов і годівлі. Раціональне й чітко сплановане розподілення кормових угідь, залежно від сформованого в господарстві стада й потреб тварин, повинно стати необхідною умовою у забезпеченні господарств власними кормами, а також сприятиме зниженню їх собівартості.

Перехід молочного скотарства на інтенсивних шлях розвитку, суть якого полягає у нарощуванні виробництва при найменших затратах матеріальних і трудових ресурсів, можливий лише шляхом удосконалення матеріально-технічної бази, широкого впровадження досягнень науково-технічного прогресу, застосування високоєфективних технологій виробництва молока. На сьогодні, лише незначна частка підприємств, що виробляють молоко, в змозі придбати необхідне обладнання без сторонньої підтримки. Навіть великотоварні спеціалізовані підприємства мають обмежені фінансові можливості для таких заходів, враховуючи тривалий термін окупності вкладень й дорожнечу банківських кредитів. Державою запроваджений механізм отримання коштів для часткової компенсації витрат на впровадження нової техніки й технологій, але для багатьох виробників молока його складність перешкоджає в отриманні необхідної підтримки. Гальмує розвиток галузі й досі не запроваджений дієвий механізм компенсації відсотків по кредиту й пільгового оподаткування сільськогосподарських виробників. Тому, на наш погляд, найбільш дієвим шляхом зміцнення матеріально-технічної бази господарств на даному етапі розвитку галузі, має стати створення кооперативів з матеріально-технічного постачання й спільного використання техніки на територіях локальних АПК.

Список літератури

1. Збарський В.К. Економіка сільського господарства: навч. посібник / В.К. Збарський, В.І Мацибора, А.А. Чалій та ін; За ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. - К: Каравела, 2010. – С.213.
2. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві // Економіка АПК. – 2010. – №4. – С.14.
3. Хорунжий М.Й. Аграрна політика: навч. посібник. - К.: КНЕУ, 1998. – 240с. – С.9.

Яковлева А.О.

Проблемы и основные направления эффективного производства молока в Черкасской области

Yakovleva A.O.

Problems and the basic directions of the effective production of milk in Cherkass region

В статье проанализированы показатели эффективности производства молока в сельскохозяйственных предприятиях Черкасской области. Определены основные пути снижения производственных затрат.

In the article indexes of efficiency of milk production in agricultural enterprises of Cherkassy region are analysed. The basic ways of lowering of production expenses are certain.